

20 janvier 1801¹⁾ (dans laquelle il avait pris parti contre la promesse de fidélité à la Constitution, qui avait remplacé le serment de haine). Je ne pense pas avoir jamais reçu votre avis à son sujet, mais un grand nombre l'ont approuvée et elle a, grâce à Dieu, produit d'heureux fruits. Expecto ulteriora responsa Ampl. tuae in cuius amicissimam venerationem perenno. Celerrima manu ».

Son instinct ne le trompait pas. Moins d'un mois plus tard, une lettre de Fouché au Légat exigeait d'urgence son interdiction. Mais ce sera là une autre histoire.

J. SOILLE.

(A suivre).

¹⁾ *Ecce iterum venio ad vos* (In-8 de 16 pp., s. l.). Voir DOYEN, o. c., t. II, p. 20.

De Kartuziers in de Nederlanden

« In Nederland is in September 1946 tot stand gekomen de stichting « Dionysius de Kartuiser ». Zij wil de oprichting van een kartuiserklooster, de terugkeer der monniken van St. Bruno in Nederland bevorderen. De stichting streeft haar schone doel na door allen, die daarmede sympathiseren, op te wekken tot gebed en voorts door het vormen van een bouwfonds. Want er zal voor de toekomstige Kartuziers hier te lande een passend kloostergebouw moeten verrijzen, wel is waar zeer sober van opzet, maar getuigend van goede smaak. Een bouwwerk dat verheft en dat ook het lands-eigene in de bouw doet uitkomen.

De Dionysius-stichting verzamelt om zich heen een grote kring van bouwers. Zij doet een beroep op de Nederlandse Katholieken om haar in dit streven krachtig te steunen... »¹⁾.

Dit nieuws zal zonder twijfel een genoeg zijn voor de Noord-Nederlanders, maar ook wij, Zuid-Nederlanders, moeten de vreugde delen van het edel plan, omdat het ook de spiritualiteit bij ons bevorderen zal. Na een onderbreking van anderhalve eeuw nemen de Kartuziers dus een aloude taak weer op: de Lage Landen zegenen met haarden van verheven Godsschouwing. Weer zullen ze, zoals tijdens de latere Middeleeuwen, de Nederlandse vroomheid doordeseemen met het zuurdeeg van hun eenvoudige doch stevige geestelijke leer. Dit bescheiden artikel wil een bondige uiteenzetting geven van den invloed waarmede de Kartuziers, in den loop der eeuwen, de vroomheid van de Nederlanden hebben gestuwd. Concreet kan best die invloed in het licht gesteld worden, door de figuur en het werk van een paar voornamelijk Nederlandse Kartuziers naar voor te brengen²⁾.

¹⁾ B. DU MOUSTIER, O. Carth., *Kartuziers*, Tilburg, 1947, blz. 152.

²⁾ We doen dit alles aan de hand van het zoëven geciteerde werk van Benoît du Moustier, O. Carth., dat tevens een uitgebreide bibliographie bevat.

Een schitterende carrière stond Bruno, den Keulsen edelman en kanunnik van het Sint-Cunibertstift, te wachten. Aan de Reimse domschool had hij jarenlang gezagvol onderwezen, en tegen de kuiperijen van den onwettig aangestelden aartsbisschop Manasses had hij zich met steeds groeiend succes weten te verzetten. Fluisterde men zelfs niet van zijn candidatuur tot den aartsbisschoppelijken zetel van het oude Reims? En toch brak de gevierde meester — was het onder invloed van de *damnatio Parisiensis* ¹⁾? — definitief met alle aardse roem en eer om zich terug te trekken in boete en gebed. Hiertoe meldde hij zich aan bij Robertus van Molesme, die een hernieuwde beleving van het Benediktijnerideaal nastreefde. Dit leven, hoe streng en stevig ook, kon nochtans zijn hang naar volmaaktheid niet bevredigen. In 1084 vertrok hij, met zes volgelingen, naar Genoble en smeekte den bisschop van die stad om verblijfstoelating in een oord van eenzaamheid. Deze leidde hem naar een afgelegen en woeste plaats, *la Chartreuse*. Daar ontstond, zoals de naam zelf het verklaart, de eerste kartuis, waar de wil en de geest van Bruno zou leven en streven naar de hoogste volmaaktheid.

Bruno liet geen regel na voor de Orde. De vijfde prior van de *Grande Chartreuse*, Dom Guigo de eerste, beschreef de gewoonten van de Orde in de *Consuetudines*, die nu nog de keure uitmaken van het Kartuizerleven. De loop der tijden vermocht niet den geest van de *Consuetudines* aan te tasten. Juist die diep ingewortelde wet der gewoonte verklaart de duurzaamheid van het Kartuizerideaal. Het kende geen ontwaarding, en de Orde moest nooit hervormd worden: *Cartusia numquam reformata, quia numquam deformata*.

In 1200 bestaan reeds 37 kartuizen. Van 1206 tot 1300 komen in de Orde 34 nieuwe stichtingen tot stand. De eerste Nederlandse huizen ontbloeien tussen 1301 en 1400. De heerlijke lijst van stichtingen op Nederlands grondgebied vangt aan, in 1314, met Onze-Lieve-Vrouw-van-Kapelle te Herne bij Edingen. Naar het getuigenis van « broeder Gheraert vander sartroysen oerden van onser vrouwen huys ter capellen bi Herne » bezocht de reeds vergrijsde Ruusbroec dit klooster: « Ende hi quam van over 5 grote milen te voet gaan,

¹⁾ Volgens een oude legende zou een overleden Magister van Parijs zich bij zijn lijkdiensdriemaal opgericht hebben om volgende lapidaire zinnen in het gelaat der omstanders te slingeren: « Justo Dei judicio accusatus sum. — Justo Dei judicio judicatus sum. — Justo Dei judicio condemnatus sum ». Bruno zou zich onder de toehoorders van dit vreemd sermoen bevonden hebben.

bi sijne goedertierenheit al wast hem pijnlijc » ¹⁾. Dit bezoek alleen bewijst dat de jonge Nederlandse tak van de Orde zich al volop aangepast had aan haar nieuwen teeltgrond en zelf reeds het goede zaad uitstrooide.

Nieuwe Nederlandse stichtingen volgden, dicht-gedrongen, mekaar op: 1318 Genadedal te Sint-Kruis bij Brugge, 1323 Sinte-Catharina-op-den-berg-Sinaï te Kiel bij Antwerpen (dit klooster verhuisde onder de godsdienstoorlogen naar Lier), 1328 Sint-Jansberg te Zelem bij Diest, hetzelfde jaar Sint-Maartensbosch bij Geeraardsbergen en Koningsdal te Gent, 1336 Geertruidenberg, de eerste Noord-Nederlandse stichting, 1342 Monnikhuizen bij Arnhem, 1347 Mont-Cornillon bij Luik, 1348 Sinte-Anna-ter-Woestijn te Sint-Andries bij Brugge, het enige Nederlandse huis voor Kartuizerszusters, 1369 Onze Lieve Vrouw van Bethlehem te Roermond (de gebouwen van deze kartuis bleven praktisch geheel in hun ouden staat bewaard — een unicum in de Nederlanden — en herbergen het Groot Seminarie van het bisdom Roermond), 1384 Chercq bij Doornik, 1393 Sint-Andries-ter-Zaliger-Haven bij Amsterdam, 1395 Nieuwlicht te Bloemendaal bij Utrecht, 1434 Sionsberg te Noordgouwe bij Zierikzee, 1455 Onze-Lieve-Vrouw-van-Genade te Scheut bij Brussel, 1466 S.-Sophia-in-Constantinopel te Ollandt-Eikendonk-Vucht (verhuisde wegens de Beroerten naar Antwerpen), 1469 Sint-Bartholomeusdal te Delft, 1485 Sint-Maarten bij Kampen, en eindelijk, in 1491, de kartuis van Leuven. Gedurende een tijdsverloop van nauwelijks 200 jaar (1314 (Herne) - 1491 (Leuven)) kennen de Nederlanden aldus 20 stichtingen. Dit betekent in tijdsgemiddelde één stichting iedere tien jaar en is een schitterend bewijs dat de Kartuizers in de Nederlanden voor goed waren ingeburgerd en een groeienden invloed moesten uitoefenen op de ontwikkeling van de vroomheid in onze gewesten.

Inderdaad, aan den oorsprong van de bij uitstek Nederlandse beweging der Moderne Devotie vinden we een Kartuizer: Hendrik Eger van Kalkar. Hij was het die Geert Grote, den Vader van de Moderne Devotie, wist te bekeren. Laten we hier even den biograaf van Meester Geraard aan het woord ²⁾: « Nabij de stad Arnhem

¹⁾ *Die Prologhe van her Gerardus*, gepubliceerd door W. DE VREESE, *Bijdragen tot de kennis van het leven en de werken van Jan van Ruusbroec*, I, in *Het Belfort*, 10 (1895), II, blz. 12, 9-10.

²⁾ THOMAS HEMERKEN A KEMPIS, *Vita M. Gerardi Magni*, cap. 4, in *Opera Omnia*, ed. M. J. POHL, Freiburg i. Br., 1902-1922, deel 7, blz. 37-39.

in Gelderland leefde een monnik, prior van de kartuis van Monnikhuizen, een ontwikkeld en vroom man, die Meester Geraard, toen hij nog in de wereld vertoefde, zeer goed gekend had. Hij brandde van zielenijver en zon op een middel om Meester Geraard over zijn eeuwig heil te onderhouden. Een man van zulke bekwaamheid, een meester van zulke geleerdheid mocht niet aan de wereld te gronde gaan, hij moest met Gods hulp uit de strikken van den duivel gered worden om het getal der uitverkorenen te vergroten. Het zedelijk verval nam immers onrustwekkende afmetingen aan te dien tijde, zodat slechts weinigen het Woord des Levens in woord en daad verkondigden. Geringer nog was het getal van hen die hun leven in de eenzaamheid doorbrachten; zelfs de vroomheid van den regulieren clerus kwijnde weg en kon het voorbeeld van de oude Vaders op verre na niet meer evenaren¹⁾. Dit laatste was maar al te betreuenswaardig. Bij de Kartuizers evenwel bleef het licht van het hemels leven branden, zij het dan ook in 't verborgen. Scheen hun leven de wereldsgezinden nog zo streng, toch was het Gode aangenaam en de vromen begerenswaardig²⁾.

Toevallig nu moest de bovengenoemde prior voor een dringende zaak naar Utrecht afreizen. Wanneer hij verneemt dat Meester Geraard aldaar aanwezig is, haast hij zich een onderhoud met hem aan te vragen. Hij aarzelt niet het net uit te werpen om door handige vermaningen dezen waardevollen vis uit de wereldzee op te trekken.

¹⁾ Deze toestand van verval der oude kloosterorden droeg trouwens in niet geringe mate bij tot den bloei van de jonge Nederlandse Kartuiserstittingen. Tot de XIIIe eeuw bleef het Cisterciënserideaal in de Nederlanden ongekrukt bewaard en vinden we in Nederland geen Kartuizers. Zohaast er vanaf de XIVe eeuw bij de Cisterciënsers verslapping intreedt, wendden de overtuigde kloosterroepingen zich tot een levenskrachtiger Orde, die juist om wille van haar hoge eisen succes moest afdwingen.

²⁾ De klachten van Thomas van Kempen zijn slechts een zwakke echo van de scherpe kritiek die Ruusbroec reeds uitgebracht had op het verval van den kloosterstand. Het vijfde deel van den *Tabernakel* hekelt in een onverbloemde taal de wereldse levenswijze van de lauwe monniken. De Leraar van Groenedaal maakt evenwel uitzondering voor de Kartuizers: « Siet aldus moechdi merken dat alle ordenen ende alle religien ghedaelt sijn van haren beghinne, ende sijn gelijc der werelt worden; sonder de-ghene, die niet ute en gaen, alse: de Sarteroise ende alle de joncfrouwen, die in beslotene cloestere sijn: die bliven haren beghinne alreghelijcst » (*Van den gheesteliken Tabernakel*, 5^e deel, § CXXXVI, JAN VAN RUUSBROEC, *Werken, uitgegeven door het Ruusbroecgenootschap*, d. II, 2^e uitg., Tielt, 1946, blz. 332).

Hij gaat naar zijn vertrouwden vriend, groet zijn ouden gezelschap en waarschuwt wijselijk zijn toegewijden gastheer. Hij spreekt met den geleerde over het hoogste Goed en wijst op de mogelijkheid van een eeuwige beloning. Dan dreigt hij met het nakend oordeel en weet in gepaste termen tot berouw op te wekken. Hij looft het kloosterleven, brengt kritiek uit op den gang van de wereld en toont aan dat al het geschapene eens ten gronde zal gaan. Steeds staat de dood voor de deur; alleen dag en uur van scheiden blijven verborgen. Maar welke genaden zijn niet verzekerd voor dengene die Christus navolgt!

Deze vrome gesprekken worden voortgezet en Gods genade werkt mede. De toehoorder luistert, stemt in met de overwegingen en kiest voor de waarheid; de redeneringen bevredigen zijn geest en de beloften beïnvloeden zijn wil. Door het voorbeeld der heiligen wordt zijn besluit gesterkt: hij maakt het voornemen zijn leven te beteren en met hulp van God alle wereldse zelfgenoegzaamheid af te zweren.

Blij merkt de prior dat het goddelijk zaad in goede aarde is gevallen en hij verheugt zich zeer over dezen walvis, dien hij met den vishaak van Christus gevangen heeft... ».

De bekeerling bevestigt zijn voornemen, hij verlaat de wereld en neemt zijn intrek bij de Kartuizers van Monnikhuizen, « die hem in Christus' liefde dierbaar waren ». Hij brengt er drie jaar door in studie en gebed, en trekt dan uit op veroveringstocht, « want zo hadden het de schrandere en vrome monniken beslist ».

Dezelfde Hendrik Eger van Kalkar, die de bekering van Geert Grote bewerkte, ontmoeten we van 1373 tot 1377 als rector van de jonge stichting Onze-Lieve-Vrouw-van-Bethlehem te Roermond. In dit huis wist hij een geest te scheppen die later rijke vrucht zou afwerpen in den persoon van den merkwaardigste der Kartuizers, die de Nederlanden voortgebracht hebben: Dionysius van Rijkel. In 1402 of 1403 te Rijkel bij Sint-Truiden geboren, ontving Dionysius in 1424, te Roermond, het blanke kloostergewaad der Kartuizers. Ondanks de afzondering, die het ordeleven meebracht, nam hij volop deel aan het leven van zijn tijd, en de problemen waarmee zijn omgeving worstelde, lieten hem niet onberoerd. Ijverig werkte hij voor de reformatie van de Kerk *in capite et in membris*, en hij verheef onverschrokken zijn stem tegen allerlei misbruiken die in de Kerk waren binnengeslopen. Hij bekampte de ketterijen, wees op het dreigend gevaar van den Turksen opmarsch, vergezelde den

pauselijken legaat, Nikolaas van Cusa, op zijn visitatie- en hervormingsreis doorheen het Duitse Rijk, en stichtte op het einde van zijn leven, ontzettende moeilijkheden ten spijt, een nieuwe kartuis te Vucht. Te midden van al die beslommingen bleef hij de gegeerde geestelijke leidsman van volksmensen, edelen en vorsten. Hij leefde zeer verstorven, innig verenigd met God. Ondanks al zijn bezigheden vond hij nog den tijd om een groot aantal werken te schrift te stellen, die in de jongste uitgave van Montreuil-sur-Mer 42 volumes in-4° beslaan ¹⁾.

Niettegenstaande die verslindende activiteit bereikte hij een hogen ouderdom. Hij was immers, zo meldt ons zijn biograaf, *procero ac robusto corpore*, en waar anderen door het werk overmand werden, hield hij het uit. Hij stierf den twaalfden Maart 1471 en werd in de Orde als gelukzalige vereerd.

Volgens J. Huizinga is Dionysius een figuur die voortreffelijk de geestesgesteltenis van zijn tijd incarneert. « Dionysius de Kartuizer is het volledigste type van den machtigen godsdienstigen enthousiast, dat de laatste Middeleeuwen hebben opgeleverd. Hij staat even na aan de grootste mystici als aan de praktische Windesheimers... In een eindeloze vloed van eenvoudige uitgedrukte gedachten geeft hij alles wat de voorgangers gedacht hebben terug... Het is echt laat werk : samenvattend, concluderend, niet nieuw scheppend... Al die denkbaarheid van de diepste theologische beschouwing en uitdrukking verricht hij niet in een onbewogen evenwichtig geleerdenleven, maar onder de voortdurende schokken van een geest, die vatbaar is voor elke heftige aandoening van het bovennatuurlijke... Niemand heeft de vreeselijke benauwing van de « vier uitersten » zoo ondergaan als hij... hij verkeert voortdurend met de afgestorvenen » ²⁾.

Deze beschrijving verraadt de persoonlijke visie van J. Huizinga. Als cultuurphilosoof heeft hij de figuur van Dionysius geplaatst in het kader van het Herfsttij der Middeleeuwen. Dit tijdperk draagt in zich de rijpheid van den nazomer, de moeheid van den ouderdom, het verval van het leven, dat naar den dood neigt. Herfsttij der Middeleeuwen : een cultuurperiode, die afsterft « in een grondtoon

¹⁾ *Doctoris Ecstatici D. Dionysii Cartusiani Opera Omnia*, t. I-XLII, Montreuil-Doornik, 1896-1913.

²⁾ J. HUIZINGA, *Herfsttij der Middeleeuwen*, 5e herz. druk, Haarlem, 1941, blz. 270.

van bittere zwaarmoedigheid » ¹⁾. De vergankelijkheid van het aardse leven treedt op den voorgrond : slechts één leven blijft, het eeuwige ; daarom rest enkel één mogelijkheid : een consekvent doorhakken van alle wereldse banden, een algehele *Weltflucht*.

Nu valt het niet te ontkennen dat Dionysius van Rijkel werkelijk een kind van zijn tijd geweest is en dus ook zekere en zelfs vele trekken aan zijn tijds kader ontleend heeft. Evenwel moeten we trachten tot de kern van zijn persoonlijkheid door te dringen. En dan biedt een cultuurphilosophische werkwijze, zoals J. Huizinga of R. Stadelmann ²⁾ vertonen, zeer grote nadelen. Al te gemakkelijk vervalt zulke methode in een raffijne analyse van uiterlijke vormen, terwijl de synthese, de ziel, die in de dode vormen leven schept, uit het oog verloren wordt. Want het innigste leven van een persoon kan niet ontdekt worden enkel en alleen langs de meest preciese uiteenrafeling van het tijdsverband waarin die persoon geleefd heeft : een contact van mens tot mens is en blijft onontbeerlijk. En nu wordt het begrijpelijk dat een Huizinga niet doorgedrongen is tot de diepste persoonlijkheid van Dionysius van Rijkel. Als niet-katholiek miste hij de geestesverwantschap die een mystisch schrijver als Dionysius de Kartuizer voor hem toegankelijk moest maken. De mystiek heeft immers leer en leven van den *doctor ecstaticus* door en door beïnvloed. Dit feit voorbijgaan — zij het dan ook onwillekeurig — sluit alle mogelijkheid tot inzicht in de persoonlijkheid van dezen rijkbegaafden Kartuizer.

Zo moet de verloochening van het aardse, door Dionysius in al zijn werken voorgehouden, gezien worden in het perspectief van zijn mystischen aanleg, en is ze niet enkel een resultante van een pessimistisch tijdsverband. Ieder mysticus nu wordt verteerd door een drang naar apostolaat, en in de latere Middeleeuwen kwam deze tot uiting in een eigentijds verschijnsel : de prediking, in woord en daad, van reformatie. De noodzakelijkheid van een werkelijke omwenteling werd maar al te scherp gevoeld. Daarbij kon het dreigend gevaar dat uit het Oosten kwam oprukken, niet tot een geruststellend laten-gebeuren aanzetten. Een heroïsche levenshouding drong zich op : verloochening van het aardse tot redding van de hoogste waarden. Zulke boodschap, die ook Dionysius tot de wereld

¹⁾ O. c., blz. 37.

²⁾ *Vom Geist des ausgehenden Mittelalters. Studien zur Geschichte der Weltanschauung von Nikolaus Cusanus bis Sebastian Franck*, Halle, 1929.

richtte, klonk niet als zucht van levensmoeheid, van akelig pessimisme, doch als een wekroep naar een fris-Evangelische Kerk in West-Europa.

En weer waren het Nederlandse Kartuziers die dezen wekroep overnamen en beantwoordden. Denken we hier even aan Pieter Doorlant, den eersten biograaf van Dionysius¹⁾, schrijver van talrijke ascetische tractaten, auteur van het didactisch spel *Den Spyeghel der Salicheyt van Elckerlijck*²⁾. Hoezeer dit laatste werk ook gekend is door degenen die enigszins vertrouwd zijn met de Middeleeuwse Nederlandse literatuur, tóch kan het literair oeuvre van Doorlant, wat zijn invloed op de Nederlandse vroomheid betreft, geenszins vergeleken worden met de prestaties van de kartuis van Keulen. Deze stad had steeds veel Nederlanders, vooral afkomstig uit Brabant en Luik, onder haar leden geteld. De lessen aan de Keulse *Alma Mater* werden immers door talrijke studenten uit die streken gevolgd³⁾. Onvermijdelijk leerden de besten onder hen spoedig den weg kennen naar de Keulse Sinte-Barbarakartuis. Het licht kon, in een Universiteitsstad lijk Keulen, niet onder de korenmaat verborgen blijven. De Keulse kartuis moest een geweldige aantrekkingskracht uitoefenen op de edelmoedigste studenten, en onder deze laatsten waren de Nederlanders hoegenaamd niet de minst talrijke. Zo kan terecht de Sinte-Barbarakartuis onder de Nederlandse stichtingen gerekend worden. Het zal ons dan ook niet verwonderen dat de wekroep van Dionysius hier weerklank vond.

¹⁾ P. Doorlant geeft een levensbeschrijving van Dionysius in zijn *Chronicon Cartusiense... promulgatum studio F. Theodori Petraei*, Keulen, 1608, blz. 392-435.

²⁾ In 1536 zond Christianus Ischyrius, rector te Maastricht, de eerste Latijnse omwerking van *Elckerlyc* in 't licht. De titel luidde: *Homulus Petri Diesthemii, Comoedia in primis lepida et pia, in rem Christiani hominis adprime faciens, Antverpiae quondam in publico civitatum Brabanticarum conventu vulgariter acta palmamque adepti*. Hier vinden we voor het eerst den naam van den dichter: Petrus van Diest. Volgens Prof. Dr J. VAN MIERLO, S. J., *De prioriteit van Elckerlyc tegenover Everyman gehandhaafd*, Antwerpen-Brussel-Gent-Leuven, 1948, blz. 99-100, wijst alles er op, dat Petrus van Diest en Pieter Doorlant één persoon zijn, zodat « de auteur van *Elckerlyc* Petrus Doorlant is geweest ».

Uit den titel van het werk van den geleerden Professor blijkt dat deze nog steeds een overtuigd verdediger blijft van de prioriteit van *Elckerlyc* tegenover *Everyman*. Deze stelling werd onlangs heftig aangevallen door H. DE VOCHT, *Everyman. A comparative study — Materials for the Study of the Old English Drama. New Series, XXth vol.*, Leuven, 1947.

³⁾ Het aantal studenten uit de Nederlanden daalde nochtans gevoelig sinds de stichting der Leuvense Universiteit.

Als bijdrage tot den opbouw van een nieuwe christene gemeenschap dachten de Keulse Kartuziers niets beters te kunnen bieden dan een literaire werkzaamheid, gericht op de heiliging der zielen en aldus op het herstel van de geschokte wereldorde. Daarom gingen ze over tot de publicatie op grote schaal van de meesterwerken van de Nederlandse mystieke literatuur. Zo werden uitgegeven: *De Spieghel der Volcomenheit* van Hendrik Herp, O. F. M. (van 1496 tot 1504 in 't Latijn vertaald door Pieter Bloemeveen onder den titel *Directorium aureum contemplativorum*), *De Evangelische Peerle* (Dirk Loër van Stratum bezorgde een eerste uitgave in 1535, een tweede in 1536 en een derde vervolledigde uitgave in 1538, *Die grote Evangelische Peerle*), en eindelijk de werken van Ruusbroec in de Latijnse vertaling van L. Surius (1552). Bovendien beijverde de Keulse gemeenschap zich, onder de leiding van vicaris Dirk Loër van Stratum († 1556) en van prior Pieter Bloemeveen († 1536), om ten koste van buitengewone inspanningen, het volledig oeuvre van Dionysius van Rijkel uit te geven. Ze zagen daarin een middel om de aanvallen in te dammen van het Protestantisme, dat gevaarlijk kwam opzetten. Tegen de nieuwe dwaling waren echter de verouderde theologische wapenen die Dionysius, zij het dan nog met zoveel brio, hanteerde, niet opgewassen. Een nieuwe strijdmethode moest aangewend worden, die de Roermondse Kartuiser onmogelijk kon voorzien hebben. De jonge Orde van de Jezüieten, ontstaan uit den drang van den tijdsnood, zou den beslissenden stoot geven tot het contra-reformatorisch réveil; aan haar zijde vond ze de aloude Kartuiserorde, bereid tot hulp in verweer en aanval. Zo zien we te Keulen den Kartuiserprior Gerard Kalkbrenner van Hamont hand in hand samenwerken met de eerste Jezüieten in deze stad. Terecht mogen we besluiten dat de Nederlandse Mystiek en de Moderne Devotie langs de kartuis van Keulen het ontstaan gaven aan een machtige beweging van Katholieke Hervorming¹⁾. Dit is de hoogste gloriëtitel die aan de Nederlandse Kartuziers door de geschiedenis kan geschonken worden.

Tijdens de XVIe eeuw hadden meest alle kartuizen in onze streken zeer veel te lijden onder de godsdienstoorlogen. In de Verenigde

¹⁾ Dit besluit wordt gerechtvaardigd door J. GREVEN, *Die Kölner Kartause und die Anfänge der katholischen Reform in Deutschland. Aus dem Nachlasse des Verfassers mit seinem Lebensbilde herausgegeben von Wilhelm Neuss (Katholisches Leben und Kampfen im Zeitalter der Glaubensspaltung. Nr. 6), Münster i. W., 1935.*

Provinciën werd hun bestaan onmogelijk gemaakt, terwijl ze in de Zuidelijke Nederlanden een moeilijke herstelperiode kenden. Of bij de Nederlandse Kartuziers, evenals bij de andere kloosterorden, op het einde van het *Ancien Régime* een zekere verslapping merkbaar was, willen we in het midden laten ¹⁾. Alleszins kon de pragmatisch ingestelde *Aufklärung* slechts bezwaarlijk het bestaan dulden van een bij uitstek contemplatieve Orde als de Kartuziers. Zo werd dan op 6 December 1781 de opheffing geboden van alle beschouwende kloosters « zonder nut ». Hierdoor werden alle nog bestaande kartuizen in de Zuidelijke Nederlanden getroffen.

* * *

Te midden van de wereldschokkende gebeurtenissen en de vervlakking van onzen tijd, groeit meer en meer de nood aan verdieping. Zo mag het opzet van onze Noorderburen werkelijk een teken van den tijd genoemd worden, en komt de terugkeer van de Kartuziers in de Lage Landen als de leniging in nood door God gezonden. Moge volgend gebed, dat Zijne Eminentie Kardinaal de Jong goedkeurde, dezen terugkeer spoedig tot een werkelijk feit maken.

« Ons diep bewust, Heer, dat contemplatieve kloosters Kerk en Maatschappij beter beschermen dan wapengeweld, vragen wij U velen te roepen tot het beschouwend leven en ons Vaderland te verrijken met een eigen Kartuize, opdat hier en elders de Christenheid met talrijker geestelijke vestingen hecht en sterk moge staan tegenover haar vijanden. En dit smeken wij af, door de voorbede van de H. Jozef, de patroon aller contemplatieve zielen, van de stichter der orde, de H. Bruno, en van alle, vooral onze vaderlandse Heiligen. Amen » ¹⁾.

K. SWENDEN.

¹⁾ Een bevoegdheid als L. Verschuere, O. F. M., durft zich hierover niet uitspreken. Dit blijkt uit zijn werk *De bibliotheek der Kartuziers van Roermond* (*Historisch Tijdschrift. Serie Studies*. Nr. 6), Tilburg, 1941, blz. 8-9. Toch is het weinig verheffend te vernemen dat de Kartuziers van Zelem bij Diest in 1781 aan Jozef den Tweede een verzoekschrift hebben aangeboden waarin ze verklaren: « dat alles wel beschouwd, Zijne Majesteit een verhevener werk zal doen door de Orde te hervormen dan S. Bruno gedaan heeft door ze te stichten » (o. c., blz. 9).

²⁾ B. DU MOUSTIER, O. Carth., *Kartuziers*, blz. 156.

Conferentiae Theologicae*)

1

De revelatione Amoris Dei apud Oseam prophetam

1. Post secessum anno 932 patratum, regnum septentrionale seu Israël non sine difficultatibus sese ordinavit, et fluctuationibus politicis multis obnoxium fuit ¹⁾. Hominibus tamen praestantibus gubernabatur, et victoriae militares, foedera fausta et auctus divitiarum certe non defuerunt ²⁾. Sed simul — et in hoc dabatur periculum istius felicitatis regni — devenerunt ad infidelitatem erga Yahveh, Deum unicum populi Israël: non servaverunt legem quae omnem imaginem prohibuerat et introduxerunt cultum divinitatum alienigenarum, praesertim Baal. Exinde natae sunt aliae abominationes, injustitiae erga humiles et perversitas morum. Quapropter inde ab initio Yahveh prophetas suos misit qui ductum regum damnaverunt annuntiaveruntque crudeles castigationes, uti terribilem exitum dynastiae regis Amri ab Elia praedictum et a Jehu perfectum ³⁾. Nova autem dynastia a Jehu orta non fuit promissionibus fidelis et non servavit integrum cultum Yahveh: tunc apparuerunt novi prophetae, inter quos Amos et Oseas, qui proximum excidium regni vaticinati sunt.

Oseas (id est « Yahveh adjuvat »), filius Beerī, ministerium suum sub Jeroboam II (784-744) inceperat et fere usque ad finem regni Israël (722) adimplevit. Magno cum vigore reassumpsit themata pro-

*) In hoc fasciculo traduntur responsa ad quaestiones quintae Conferentiae ecclesasticae anni 1948.

¹⁾ Vide inter alios L. CHEMINANT, *Le Royaume d'Israël*, Paris, 1945.

²⁾ Effossiones recentes in situ veteris Samariae civilisationem sat protractam ostendunt, et sic notationes librorum Regum et diatribas prophetarum contra ornamenta pretiosa et aedificia nimis ampla confirmant. (Cfr L. HENNEQUIN, art. *Fouilles, Samarie*, in *Supplément du Dictionnaire de la Bible*, Paris, 1938, col. 383-395.

³⁾ Cfr I Reg. XVII-XXII.